
ИНТЕГРАЦИОННИТЕ ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД ДЪРЖАВИТЕ ОТ РЕГИОНА НА ЗАПАДНИТЕ БАЛКАНИ

Иван ВИНАРОВ*

Over the past two years, the European and Euro-Atlantic integration of the Western Balkans countries has gained a new impetus after a period of stagnation and lack of interest on the part of Brussels. A leading role in the process played the Bulgarian presidency of the Council of Ministers, during which a number of important events for Southeastern Europe took place. As a result, a clearer outlook emerges towards the beginning of 2019, but only with regard to three countries – Montenegro, Albania and Macedonia (with some conventions).

Като инвестираме в стабилността и просперитета на Западните Балкани, инвестираме в сигурността и бъдещето на нашия Съюз. (...) При силна политическа воля, реални и трайни реформи и окончателно решаване на споровете със съседни държави Западните Балкани могат да постигнат напредък по своя път към ЕС. Ще посетя всяка от страните (...), за да отправя ясно послание: продължавайте с реформите и ние ще продължим да подкрепяме европейското ви бъдеще.

Жан-Клод Юнкер
(председател на Европейската комисия)

Западните Балкани са част от Европа: споделяме обща история, географско положение, културно наследство, възможности и предизвикателства – днес и в бъдеще. Общ е интересът да работим все по-плотено за осигуряване на икономи-

* Авторът е главен асистент, доктор по политология, преподавател в катедра „Политология“ в Университета за национално и световно стопанство – София.

ческото и социалното развитие на нашите народи, както и за сигурността. (...) Всеки от шестимата ни партньори трябва да преодолее веднъж завинаги миналото, а всички ние заедно – да направим процеса на присъединяване на Западните Балкани към Европейския съюз необратим и да обединим отново континента.

Федерика Могерини

(върховен представител по въпросите на външните работи и политиката на сигурност на ЕС)

Днес потвърждаваме, че вратата на Съюза е отворена за Западните Балкани, които вече са анклав, заобиколен от ЕС, и че предложението ни е искрено. С новия подход, подплатен с конкретни мерки, укрепваме процеса на разширяване, за който са необходими надеждни усилия и реформи, по-специално за засилване на принципите на правовата държава. Трябва да продължим да работим за благо на гражданите.

Йоханес Хан

(комисар по въпросите на европейската политика за съседство и преговорите за разширяване)

На 12 юли 2017 г. в сайта на „Европейския журнал за публични политики“ е поместен анализът на проф. Тобиас Бьомелт и проф. Тина Фрайбург „Прогнозиране на нивото на съгласуване с правилата за присъединяване към ЕС на държавите кандидатки 2017 – 2050“¹. Още при представянето на предварителните резултати в портала EurActiv [17] и в германския вестник „Tagesspiegel“ става ясно, че единствено Р Македония е в състояние да изпълни всички критерии за членство в ЕС преди 2023 г. Бьомелт и Фрайбург представят списък с критерии за изпълнение във всички сектори (от съдебната реформа до транспортната и енергийната политика), както и равнището на уеднаквяване на законодателството на ЕС с цел прилагането му в рамките на националното право на държавите кандидатки. Освен югозападната ни съседка изследването обхваща още Сърбия, Турция, Албания и Босна и Херцеговина, като са пропуснати Косово и Черна гора поради липса на достатъчно данни.² Времевият хоризонт пред първите две държа-

¹ Изследването е съвместна разработка на Есексия университет (*University of Essex, UK*), Швейцарския федерален институт по технологии (*Swiss Federal Institute of Technology, Zurich*) и Университета в Сант Гален (*University of St Gallen, Switzerland*) и е публикувано в бр. 6 на списанието (Вж. [14]).

² Фрайбург смята, че Черна гора може да бъде сравнявана с Македония, „защото има подобни характеристики“ и следователно би могла да отговори по-бързо на изискванията на ЕС (Вж. **Македония** може да влезе в ЕС преди 2023 г., а Албания, Босна и Херцеговина – до 2050 г. – В: *Сега*, бр. 6025 (259), 2007. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <http://www.segabg.com/article.php?id=880195>).

ви е средата на 30-те години, а последните биха могли да се надяват да изпълнят всички критерии чак около 2050 г.³

Авторите правят важното уточнение, че анализът изключва политическия аспект на проблема, в т.ч. мораториума на Европейската комисия върху разширяването, нестабилността в Турция (и въвеждането на военно положение) след опита за преврат от 15 юли 2016 г., постоянните системни проблеми в Босна и Херцеговина (и референдумите за отделяне на Р Сръбска), блокирането на възможността за членство (изобщо за какъвто и да е напредък в предприсъединителния процес) на Скопие заради спора за името с Гърция, непрестанното напрежение между Белград и Прищина, процеса на албанизация на Македония и честите намеси на Албания във вътрешната ѝ политика, застоя при уреждането на кипърския въпрос между Атина и Анкара, откритото раздражение на българската интелигенция (и някои значими политически кръгове) спрямо деструктивната политика на Сърбия по отношение на българското население в Западните покрайнини, съдебните процеси срещу военнопръстъпниците от времето на войната в Босна (1992 – 1995 г.), непрестанните намеси на големите световни сили, които често имат отрицателен ефект върху двустранните и многостранните взаимоотношения в региона (например засилването на военното присъствие на американските войски в съюзническите държави от НАТО на Балканите, приемането на Черна гора в Алианса и острата ответна реакция на Русия) и т.н. **Според финалния извод разширяването се дължи главно на напредъка и действията на държавите кандидатки, а не на „експанзивната“ политика от страна на Брюксел.**⁴

Въпреки това становището на двамата изследователи представя сравнително по-оптимистична визия, отколкото в официалните документи на европейските институции. В годишния доклад за Западните Балкани на Андре де Мюнтер, поместен в „Справочника на ЕС“ през март 2017 г., както и в актуализираната версия от октомври 2018 г., се отчита следното (по държави) [15; 16]:

³ Само Македония ще отговаря на условията за ЕС до 2023-та. – В: *Нова телевизия*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <https://nova.bg/news/view/2017/11/07/197827/samo-makedonija-ще-отговаря-на-условията-за-ес-до-2023-та/>.

⁴ Вж. Само Македония ще покрие критериите за членство в ЕС до 2023 г. – В: *Actualno.com*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. https://www.actualno.com/balkani/samo-makedonija-shte-pokrie-kriteriite-za-chlenstvo-v-es-do-2023-g-news_642732.html.

✓ **Бившата югославска република Македония** (името на държавата, което се използва в международните актове)⁵ кандидатства за членство от 2004 г., през декември 2005 г. ѝ е предоставен статут на кандидатка и от тук нататък ходът на страната по посока на европейската интеграция почти спира. След идването на власт на ВМРО-ДПМНЕ на Груевски успехите в това отношение не са много – примери за това са: приемането на Македония в Централноевропейското споразумение за свободна търговия (ЦЕФТА) през юни 2006 г.,⁶ влизането в състава на Съвета за регионално сътрудничество (СРС) от самото му създаване на 27 февруари 2008 г. (на мястото на Пакта за стабилност като част от процеса на сътрудничество в Югоизточна Европа – ПСЮИЕ) [11; 12], както и въвеждането на безвизов режим за пътувания на македонските граждани на 19 декември 2009 г. [13]. Въпреки становището на ЕК от 14 октомври 2009 г., че е постигната стабилност във функционирането на демократичните институции, реформата в полицията е напреднала, завършена е законодателната част от съдебната реформа, а функционирането на парламента се е подобрило,⁷ на заседанието на 7 и 8 декември с.г. Съветът на министрите решава да не се съобрази напълно с позицията на Комисията и отлага старта на предприєдинителния процес: „Съветът (...) ще разгледа въпроса отново по време на следващото председателство“⁸. От тогава до съставянето на правителството на З. Заев (1 юни 2017 г.) не е отбелязан почти никакъв напредък.⁹ Междувременно в доклада на ЕП

⁵ Относно цялостния път на интеграция на Македония от обявяването на независимостта ѝ да наши дни вж. [2].

⁶ **Споразумение** за присъединяване на Република Македония към Централноевропейското споразумение за свободна търговия (ЦЕФТА). Ратифицирано със закон, приет от 40-ото Народно събрание на 15 юни 2006 г. – **ДВ**, бр. 52 от 2006 г.; в сила от 24.08.2006 г. – В: *Ciela Norma AD*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <https://www.ciela.net/index.php/svobodna-zona-darjaven-vestnik/document/2135533928/issue/180/>.

⁷ **Стратегия** за разширяване и основни предизвикателства през 2009 – 2010 г. – В: *Съобщение* на Комисията до Европейския парламент и Съвета. Брюксел: Комисия на Европейските общности, 2009, с. 14 – 15.

⁸ **Бивша** югославска република Македония. – В: *Съобщение* за печата (Общи въпроси) – 17217/09 (Presse 370). Брюксел: Главен пресцентър на Съвета на Европейския съюз, 2009, с. 16 – 17.

⁹ В докладите си за 2015 и 2016 г. Комисията обвързва препоръката си за започване на преговори само при спазване на вътрешното политическо споразумение от Пържино (юни/юли 2015 г.), и то само при постигане на значителен напредък в

се подчертава и значимостта на неразрешения дългогодишен спор с Гърция за държавното име на Македония като важна пречка пред по-нататъшната интеграция в ЕС – до двустранно решение се стига чак на 12 юни 2018 г.

✓ Попадащите във втората категория – **Сърбия и Турция**, са на различен етап в предприсъединителния процес, особено като се вземат предвид политическите обстоятелства. Сърбия подава молба за членство през декември 2009 г. и получава статут на кандидат през март 2012 г. (след постигнатото споразумение за регионално представителство между Белград и Прищина). През юни 2013 г. Съветът одобрява препоръката на Комисията за стартиране на преговори, а началната дата е 21 януари 2014 г. На 13 декември 2015 г. започва разглеждането на нормализирането на отношенията с Косово, както и на главите, свързани с принципите на правото държава. Сърбия направи крачка назад в своята евроинтеграция, след като през януари 2016 г. почти не стигна до военен конфликт вследствие на изненадващата инициатива на Белград с пускането на изографисан с православни икони влак в посока Косовска Митровица.¹⁰ Но въпреки това до края на 2017 г. са отворени общо 12 преговорни глави, а в началото на ноември председателят на ЕК Ж.-Кл. Юнкер споделя очакването, че Сърбия (заедно с Черна гора) ще стане членка на ЕС преди 2025 г. – становище, което впо-

изпълнение на неотложните реформи. Преди това, през април и юни 2015 г., Съветът изразява загриженост по повод на влошаващата се обстановка в страната, настъпването на политическата криза и несъстоялата се спешна изборна реформа (Вж. **Заклучения** на Съвета относно Бившата югославска република Македония – 8038/15 COWEB 22. – В: *Съвет* по общи въпроси, 21 април 2015 г. Брюксел: Генерален секретариат на Съвета на Европейския съюз, 2 с.; **Бивша** югославска република Македония – **Заклучения** на Съвета – 10166/15 COWEB 58. – В: *Съвет* по общите въпроси, 23 юни 2015 г. Брюксел: Генерален секретариат на Съвета на Европейския съюз, 3 с.; **Доклад** за Бивша югославска република Македония 2016 г. – SWD(2016) 362. – В: *Съобщение* относно политиката за разширяване на ЕС 2016. Брюксел: Европейска комисия, 88 с.).

¹⁰ Косовският президент Х. Тачи заявява: „Влизането на влак в Косово, който има националистически елементи, противоречащи на конституцията и законите на страната, е неприемливо. Това, което е незаконно и нарушава държавния суверенитет на Косово, трябва да се предотврати. Този влак е провокация и косовските власти трябва да предприемат необходимите законови мерки, за да възпрепятстват неговото движение“ (Вж. [1]).

ледствие е официализирано (през февруари 2018 г.), когато Комисията публикува нова стратегия за Западните Балкани.¹¹

Колкото до Турция, въпреки че попада в изследването на Бьомелт и Фрайбург, тя не е част от Западните Балкани и по тази причина не попада в предмета на настоящия анализ.

✓ Според авторите на същото изследване присъединяването на **Албания** и **Босна и Херцеговина** е считано по-скоро за мираж, отколкото за близка перспектива. Но политическите реалности водят до две отличаващи се от това заключения: *първо*, положението на Албания не е много по-различно от това на Македония и Черна гора, още повече че с втората вече членуват в НАТО; и *второ*, по тази причина (а и по ред други) Тирана и Сараево не могат да са в една и съща интеграционна позиция и не следва да бъдат поставяни под общ знаменател (т.е. в една времева категория).

Албания подава молба за членство на 28 април 2009 г., няколко дни след влизането в сила на ССА между ЕС и Тирана. През 2012 г. ЕК отбелязва добър напредък и препоръчва на страната да се предостави статут на кандидат-член, но при условие, че бъде даден ход на все още непроведените реформи. През октомври 2013 г. Комисията недвусмислено препоръчва да се предостави статут на Албания на кандидат, който тя получава през юни 2014 г. С оглед на отбелязания от страната напредък Комисията препоръчва на два пъти (2016 и 2018 г.) да бъдат стартирани преговорите за присъединяване.

Босна и Херцеговина е потенциална държава кандидатка. ССА е договорено и подписано през юни 2008 г., но влизането му сила е временно замразено поради неспособността на страната да изпълни ключово решение на Европейския съд по правата на човека. Обновеният подход на ЕС към Босна дава възможност ССА да влезе в сила на 1 юни 2015 г. На 15 февруари 2016 г. страната подава молба за членство и на 9 декември с.г. ЕК представя въпросник, на базата на който ще оформи становището си по отношение на Сараево. Комисията получава отговорите на 28 февруари 2018 г. и понастоящем изготвя своята позиция.

¹¹ Вж. **Юнкер**: Сърбия и Черна гора могат да се присъединят към ЕС преди 2025 г. – В: *News.bg*. [онлайн]. [прегледан 6.01.2018 г.]. <https://news.bg/world/yunker-sarbiya-i-chnerna-gora-mogat-da-se-prisaedinyat-kam-es-predi-2025-g.html>; **Юнкер**: Сърбия и Черна гора ще влязат в ЕС до 2025 г. – В: *24 часа.bg*. [онлайн]. [прегледан 6.01.2018 г.]. <https://www.24chasa.bg/novini/article/6539706>.

✓ Липсата на данни в изследването на Бьомелт и Фрайбург за **Черна гора** и **Косово** правят евентуалния анализ за възможностите пред тяхната бъдеща европейска интеграция единствено хипотетичен. Но не така стоят нещата, що се отнася да позицията на ЕП, представена от Де Мюнтер. Тя се свежда до следното:

Черна гора подава молба за членство в ЕС през декември 2008 г. – повече от две години след обявяването на своята независимост, призната от всички държави членки (за разлика от тази на Косово). Страната е със статут на кандидат от декември 2010 г. Първоначалният стадий от преговорите стартира през декември 2013 г. и до края на 2017 г. са отворени 30 от общо 35 преговорни глави. Както вече бе упоменато, понастоящем новата стратегия на ЕК за Западните Балкани поставя Черна гора в групата на отличниците и така тя заедно със Сърбия би могла да се стане част от Общността до 2025 г.

Също като Босна и Херцеговина Косово е потенциална държава – кандидат за членство. Проблемът е, че страната не е призната за независима държава от пет членки на ЕС – Гърция, Испания, Кипър, Румъния и Словакия. В тази връзка ЕС назначава върховен представител на своята мисия в Прищина, чието название е EULEX (но понастоящем тя постепенно се преустановява). През 2012 г. е създадена пътна карта за либерализиране на визовия режим. В четвъртия си доклад от май 2016 г. ЕК стига до заключението, че Косово е изпълнило всички изисквания, с изключение на две, като едното от тях е ратифицирането на граничното споразумение с Черна гора. Това става факт през март 2018 г. и на дневен ред остава само второто изискване – доказани резултати в борбата с корупцията и организираната престъпност. Но основополагащо относно бъдещата интеграция на Косово е прилагането на диалога на високо равнище между Прищина и Белград, който се провежда с посредничеството на ЕС и следва да доведе до правно обвързващо споразумение за цялостно нормализиране на отношенията.

От казаното дотук става ясно, че Черна гора и Косово също не са в една и съща интеграционна позиция и не би следвало да попаднат в обща аналитична рамка – за разлика от очевидната липса на аргументация при групирането на Албания и Босна, тук по-скоро грешката е вследствие на липсата на данни и на достатъчен обем информация.

Задължително условие за присъединяване към ЕС е решаването на всички двустранни спорове със съседни държави от кандидатите за членство. В този смисъл шансовете за успешна бърза интеграция на държавите от региона на Западните Балкани изглежда труднопостижимо. Ентусиазмът рязко спадна след убийството на лидера на косовските сърби Оливер Иванович в Прищина на 16 януари 2018 г. И ако до този момент у сръбското малцинство в Косово се бе настанил траен страх от мнозинството етнически албанци, то след показната екзекуция на водещ политик последните имат основание да се страхуват повече от агресията на сърбите. На 17 февруари непризнатата от някои членове на ЕС за независима косовска държава отбеляза десет години от едностранното обявяване на отделянето си от Сърбия. Обществото е раздвоено – страната е отчайващо бедна; косоварите са единствените на запад от Русия заедно с гражданите на Беларус, които са без свободен достъп до Шенген; мнозинството от жителите на Косово считат, че политическите им лидери са замесени (дори зависими от) с организираната престъпност; много от тях са военнопредстъпници, но в същото време са обявени и за герои от войната; за жителите на Косово политиката не се занимава с решаването на проблеми, а с подялба на облаги (щом сръбските депутати в парламента подкрепят новия премиер Р. Харадинай, обвинен от Белград за убийства на сърби и етническо прочистване); в същото време съществуват доказателства, че албанската и сръбската мафия разширяват своето сътрудничество; добре известна е практиката за разпределяне на фиктивни работни места в болници и училища, като тази „гигантска верига от хора“ (думите са на журналистката от С. Митровица Т. Лазаревич) е задължена впоследствие да гласува за своя ментор.¹²

Това са само част от огромните препятствия, които стоят пред успешния старт на присъединителния процес. Те не засягат само Косово, а влияят практически върху всички визирани държави от региона. В опит да демонстрира стремеж към постепенно уеднаквяване на позициите сръбското правителство поставя на дневен ред разширяването на преговорите с Прищина към други въпроси. Сред тях най-сложният е за преначертаването на грани-

¹² Вж. **Насилието** в Косово остава. – В: *Икономист*, бр. 8, 23.02. – 1.03.2018 г. София: Ес Медия, с. 40.

ците. Според върховния представител на белградското правителство в Косово М. Джурич обитаваната от сърби северна част на бившата автономна област трябва да се присъедини към Сърбия. Паралелно с това сръбските райони с албанско мнозинство трябва да станат част от Косово. Идеята среща съпротивата на живеещите по тези места сърби и предвещава тяхното изселване, което като всяко такова ще се извърши по насилствен начин. Реалните перспективи за размяна на територии са нищожни. Ако косовските граници бъдат преначертани съгласно етническият принцип, незабавно същото ще поискат босненските сърби и македонските албанци. Това със сигурност означава война. Несъгласието на американците и германците с подобен сценарий предварително обрича този план на провал. По думите на сръбския президент Вучич „Случаят е приключен“¹³.

По отношение на НАТО инициатива за по-голяма активност и ангажираност подема в края на месец ноември 2017 г. свързаният с Алианса американски външнополитически Атлантически съвет. Традиционно изпреварваща европейската интеграция, атлантическата е тази, която открива пътя на новите членки на Северноатлантическият пакт към присъединяване в ЕС. В този случай вашингтонската администрация подчертава нарастващото значение на Западните Балкани в своята външна политика през последната година и половина и по този начин показва ясно на Брюксел недостатъчната инициативност по отношение на региона.

Какво се казва в доклада, озаглавен „Балканите напред: Новата стратегия на САЩ в региона“?¹⁴ Т.нар. „нова стратегия“ на САЩ за Западните Балкани е съсредоточена основно върху държавите от бивша Югославия. Тя включва постоянно военно присъствие чрез базата „Бондстийл“ в Косово, помиряване със Сърбия, активна роля в разрешаването на споровете между Белград и Прищина, както и по оста Атина – Скопие. В региона вече е постигнат забележим напредък – Словения и Хърватия са напълно интегрирани в ЕС и НАТО (въпреки нерешения пограничен спор), а Черна гора и Албания са членки на Алианса.

¹³ Пак там.

¹⁴ Вж. **Какво** предвижда нов план на САЩ за Западните балкани. – В: *Vesti.bg*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <https://www.vesti.bg/sviat/balkani/kakvo-predvizhda-nov-plan-na-sasht-za-balkanite-6076663>.

Но атлантиците се позовават на българския политолог Ив. Кръстев, според когото *„Западните Балкани са слабото място на Европа“*. Неефективните държавни институции, трайната безработица, почти перманентната политическа криза и широко разпространената корупция са само част от належащите за решаване проблеми. Радикализацията на младите мюсюлмани като следствие на бежанския поток в Европа е много силна предпоставка за бъдещи кръвопролитни конфликти. Ролята на Брюксел американците виждат по следния начин: *„Независимо от желанието на региона да бъде част от Западния свят и неговите институции **окончателният изход не би трябвало да се счита за окончателно решен**. САЩ (...) трябва да изпратят ясна обща визия за региона. Те трябва да координират действията си с ЕС за възстановяването на ясната обща трансатлантическа цел на политическо ниво“* [8].

Пред „Гласът на Америка“ вицепрезидентът на Атлантическия съвет Д. Уилсън обобщава: *„Западните Балкани трябва да бъдат интегрирани в ЕС, когато става въпрос за транспорт и енергетика. Това е възможност за сътрудничество между САЩ и Европа. Във времена, когато много хора не очакват Вашингтон и Брюксел да имат еднакви позиции, **Балканите ни дават възможност за сътрудничество и успех**“*. Уилсън дава отрицателен пример с Македония след провала на опита ѝ за членство през 2008 г. в Букурещ. Ако бъде игнориран регионът, светът може да стане свидетел на избухването на нова криза по оста Белград – Прищина, в Босна и Херцеговина и дори в Македония. *„Американската дипломация трябва **заедно с ЕС да ръководи част от тези усилия и да не остава на заден план**“*¹⁵

Подобно на Бьомелт и Фрайбург, във Вашингтон отчитат, че тяхната държава също е по-заинтересована от интегрирането на Западните Балкани, отколкото Брюксел.¹⁶ Разликата в двете позиции идва от факта, че европейските държави предлагат на обществеността сравнително оптимистична визия, поне що се отнася до

¹⁵ **Новата** стратегия на САЩ за Балканите: Никаква промяна на границите. – В: Студия Трансмедия. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <http://www.transmedia.bg/2017/11/29/новата-стратегия-на-сащ-за-балканите-н/>.

¹⁶ Показателна в това отношение е позицията на бъдещия американски посланик в Скопие Х. Б. Йи: *„...за нас е много важно Балканите да бъдат успешни, това място да се превърне в проспериращо“* (Вж.: **Хойт** Браян Йи: САЩ остават на Балканиите. – В: *Сегга*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <http://www.segabg.com/article.php?id=883558>).

Македония и Черна гора. За разлика от тях американската дипломация предупреждава за възможни бъдещи катаклизми, ако Европа продължава да отстъпва от водещата си роля на обединител и интегратор.

Нарастващото значение на полуострова е сполучливо отбелязано от македонския външен министър Н. Димитров: *„Балканиите са в светлината на прожекторите“*. През последните 12 години за ЕС те бяха на заден план – точно толкова време мина, откакто на държавите от региона бе предоставена европейска перспектива. По думите на програмния директор по европейски политики и гражданско участие в Института „Отворено общество“ М. Лесински, когато нещо се постави като приоритет от гражданите и политиките, то става реалност и напротив, когато има песимизъм, реформите спират [3].

Според Кр. Даниелсон – ръководител на Генералната дирекция „Добросъседство“ към ЕК, ставаме свидетели на нов импулс в евроинтеграцията на Западните Балкани, продиктуван от вътрешните промени в тези държави в усилията им за присъединяване към европейското семейство. *„Има нужда от огромни усилия за реформи. И ролята на ЕК и на държавите членки е да ги подкрепяме в техните усилия.“* Главните проблеми по пътя към Европа са корупцията, липсата на върховенство на закона, нереформираната икономика и пр. [4].

Българското председателство на Съвета на министрите успя да наложи в европейския дневен ред дискусията относно интеграцията на Западните Балкани. Неглижирана доскоро, темата получава силен тласък благодарение на успешното сътрудничество на правителствата на България и Македония след встъпването на премиерския пост на З. Заев. След първата официална среща между министър-председателите на двете съседни държави на 20 и 21 юни 2017 г. в София българският външен министър Ек. Захариева заявява, че Западните Балкани ще са приоритет по време на нашето председателство.¹⁷ В рамките на председателското трио Естония – България – Австрия попадат пет основни въпроса на 18-месечната програма: *икономическото развитие и работните мес-*

¹⁷ Вж. **Захариева:** Западните Балкани ще са приоритет по време на председателството ни. – В: *Actualno.com*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. https://www.actualno.com/politics/zaharieva-zapadnite-balkani-shte-sa-prioritet-po-vreme-na-predsedatelstvoto-ni-news_619548.html

та; защитата на правата на европейските граждани; изграждането на енергиен съюз и политики за климата; сигурността и правосъдието; и миграцията и ролята на Европа като фактор на международната сцена, в която влиза и въпросът за Западните Балкани.¹⁸

По време на срещата на външните министри на държавите от Източна и Централна Европа в Будапеща на 11 октомври 2017 г. Захариева подчертава, че освен политическата подкрепа за шестте държави от региона на Западните Балкани, които искат да се присъединят към ЕС, трябва да бъде оказана техническа и експертна помощ в преговорния процес. Присъединявайки се към приветствието на чешкия зам.-външен министър Я. Дюр към българската страна за намерението ѝ да постави начело в европейския дневен ред интеграцията на западнобалканските държави, първият дипломат на Унгария П. Сиярто изказва още по-оптимистична визия за процеса: „Искаме дата за започване на преговори за Р Македония и Албания, и то не по-късно от първото тримесечие на 2018 г.“¹⁹

За повишеното международно доверие в българската държава вследствие както на председателството на Съвета на министрите, така и на дипломатическите успехи на балканската сцена през 2017 г. (и донякъде през 2018 г.), е показателен фактът, че заинтересованите държави сами търсят помощ от нас. При посещението на българския президент Радев в Босна и Херцеговина през месец юни 2017 г. председателят на Председателството в Сараево Мл. Иванич заявява, че неговата родина очаква приближаването си до ЕС и разчита на приятелска подкрепа от България. София очевидно осъзнава своята важна роля в целия интеграционен процес – това се потвърждава и от думите на държавния глава, според когото нашата страна може да помогне много за това Босна и Херцеговина да получи статут на кандидат. Оптимизъм личи и в настроенията на босненския политически елит, сполучливо обобщени от председателя:

¹⁸ Тази позиция е застъпена и от министъра на българското председателство на Съвета на ЕС Л. Павлова още преди официалното ѝ встъпване в новосъздаденото министерство. Според нея Западните Балкани трябва да бъдат приемани като кауза, за да има мир, стабилност и просперитет в региона (Вж. [6]; **Лиляна** Павлова: Вярвам, че Западните Балкани са кауза. – В: *24 часа*. [онлайн]. [прегледан]. <https://www.24chasa.bg/novini/article/6493183>).

¹⁹ Вж. **Източна** Европа иска Западните Балкани в ЕС. – В: *News.bg*. [онлайн]. [прегледан 11.10.2017 г.]. <https://news.bg/int-politics/iztochna-evropa-iska-zapadnite-balkani-v-es.html>.

„Босна и Херцеговина очаква приближаване до ЕС. Ние сме в края на процеса за получаване на статут за кандидат. (...) Състоянието в Босна и Херцеговина е много по-добро, отколкото се смята“ [10].

Антоний Гълъбов дава гласност на широкосподеляното у нас становище, че задълбочаването на европейската интеграция съвпада с българския национален интерес. По отношение на Западните Балкани България постига отлични резултати там, където има наличие на общностна регулация. По този начин нарастват българските възможности за трансфер на модели и решения, на подходи от европейската регулация в други сфери на обществения живот. ЕС е галактика от вътрешни съюзи и в това отношение една държава е толкова по-важна, в колкото повече такива съюзи присъства.²⁰

* * *

Големият оптимизъм от втората половина на 2017 г. е заменен с умерен песимизъм в изявленията на европейските лидери от началото на 2018 г. Според оценката на ЕК дори най-напредналите Сърбия и Черна гора, с които вече се водят преговори за членство, имат проблеми с базови ценности на демокрацията и върховенството на закона – в тях се вихри организираната престъпност и може да се говори за завладяна държава. Красноречиви са думите на един европейски консултант, специализирал в подкрепата на демократичните реформи: *„Когато виждам проучванията в Сърбия, понякога се чудя какво правим тук“*. Допитване на Белградския център по политика на сигурността показва, че 1/3 от сърбите биха гласували за присъединяване към Евразийския съюз, а за ЕС – 42 %. Но ако интегрирането в Общността изисква задължително признаване на косовската независимост, то тогава огромното мнозинство от сръбските граждани убедително биха гласували против. От друга страна е негативното отношение на голяма част от западноевропейците към перспективата за присъединяване на Сърбия, Черна гора, Македония, Албания, Босна и Херцеговина и Косово към ЕС. По думите на Й. Армаколас – директор на програмата „Югоизточна Европа“ на Гръцката фондация за европейска и международна политика (ELIAMER): *„Не е ясно как включването на но-*

²⁰ Вж.: **Лиляна** Павлова: Вярвам, че Западните Балкани са кауза. – В: *24часа.bg*. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. <https://www.24chasa.bg/novini/article/6493183>.

ви и предимно проблематични държави ще бъде прието от политиките и обществата в държавите членки“ [9].

Въпросът е как едновременно на държави, като Албания и Косово, да се обещае членство в ЕС в обозримо бъдеще, като в същото време не се плаши обществеността с нова вълна на разширяване, след като Съюзът все още не се е справил с последиците от предишните. В новата „Стратегия за надеждна перспектива за разширяване и засилен ангажимент на ЕС към държавите от Западните Балкани“²¹ Комисията умишлено не използва думата „разширяване“. Посочената възможна дата за прием на първите държави е 2025 г., която е „постижима, но амбициозна цел“. Брюксел не крие, че няма да допусне повторение на случая с България и Румъния, които бяха приети в ЕС без нормално работещи правоохранителни органи и оптимизирана държавна администрация: „Надеждната перспектива за разширяването изисква постоянни усилия и необратими реформи. Напредъкът по европейския път е обективен и основан на заслугите процес, който зависи от конкретните резултати, постигнати от всяка отделна държава. (...) Няма да има държава, която да се присъедини към ЕС, ако не е изпълнила всички условия в областта на върховенството на закона“²².

За да спазят критериите за членство в ЕС, Западните Балкани трябва да изпълняват всеобхватни реформи в ключови области, като въвеждането на принципите на правовата държава – съдебна реформа, борба с корупцията и организираната престъпност, както и реформа на публичната администрация. Необходимо е да бъде засилено функционирането на демократичните институции, както и да се предприемат икономически реформи за преодоляване на структурните слабости, ниската конкурентоспособност и високото равнище на безработицата. Ключово условие е **всички държави да се ангажират да преодолеят наследството от миналото** чрез постигане на помирение и разрешаване на дългогодишните проб-

²¹ Вж. **Стратегия** за Западните Балкани: ЕС представя нови водещи инициативи и подкрепа за ориентирания към реформите регион – IP/18/561. Страсбург: Европейска комисия. [онлайн]. [прегледан 25.03.2018 г.]. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_bg.htm.

²² Вж. **ЕК** прие стратегия за разширяването на ЕС към Западните Балкани. – В: 24 часа. [онлайн]. [прегледан 25.03.2018 г.]. <https://www.24chasa.bg/novini/article/6702608>; [11;12].

леми, най-вече на граничните спорове – това важи с особена сила за сръбските и косовските политически лидери.²³

ЕК обявява шест водещи инициативи в подкрепа на усилията за интеграция на региона: *принципи на правовата държава, сигурност и миграция, социално-икономическо развитие, транспорт и енергийни връзки, програма в областта на цифровите технологии и помирение и добросъседски отношения*. Конкретни действия следва да се предприемат най-късно до 2020 г., а финансирането от страна на ЕС ще е чрез поетапното увеличаване по линия на Инструмента за предприсъединителна помощ (ИПП).²⁴

Стратегическият документ разяснява стъпките, които Сърбия и Черна гора трябва да предприемат с цел приключване на присъединителния процес до 2025 г. – другите държави могат да ги настигнат, но към този момент преговорен процес протича само с Белград и Подгорица. Албания и БЮРМ отбелязват значителен напредък по пътя си към ЕС и Комисията изявява готовност да изготви препоръки за започване на предприсъединителни преговори (въз основа на изпълнените условия). ЕК ще започне изготвянето на становище относно молбата за членство на Босна и Херцеговина след получаване на изчерпателни и цялостни отговори на предоставения въпросник. При непрекъснати усилия и ангажираност Сараево ще получи своя статут на кандидат. Косово има възможност за траен напредък чрез изпълнение на Споразумението за стабилизиране и асоцииране (ССА), както и да ускори напредъка си по пътя към ЕС. Но Комисията прави лаконичната и (не)двусмислена забележка: „...когато обективните обстоятелства са налице“²⁵.

²³ Председателят на ЕК Юнкер предупреждава по безкомпромисен начин държавите от региона, че нито една от тях няма да бъде поканена за членство, докато не разрешат всички гранични спорове със съседите си: *„Тези проблеми трябва да бъдат разрешени преди да има присъединяване, или няма да има по-нататъшно присъединяване“* (Вж. **Юнкер** предупреди Западните Балкани да забравят за ЕС, докато има гранични спорове. – В: *News.bg*. [онлайн]. [прегледан 25.03.2018 г.]. <https://news.bg/int-politics/yunker-predupredi-zapadnite-balkani-da-zabrayat-za-es-dokato-ima-granichni-sporove.html>).

²⁴ За последните 11 години общата сума по ИПП надхвърля 10 млрд. евро (Вж. **С 6** инициативи ЕС стимулира членството на Сърбия и Черна гора. – В: *News.bg*. [онлайн]. [прегледан 25.03.2018 г.]. <https://news.bg/euronews/s-6-initsiativi-es-stimulirachlenstvoto-na-sarbiya-i-chnerna-gora.html>).

²⁵ Вж. **Европейската** комисия прие стратегия за разширяване към Западните Балкани. – В: *Агенция „КРОСС“*. [онлайн]. [прегледан 25.03.2018 г.]. <http://www.cross.bg/balkani-zapadnite-regiona-1567204.html#.WrfHQeJZrbU>.

Пореден опит за засилване на интензитета на процеса по интеграция на шестте е направен на 17 май 2018 г. в София. По време на срещата на върха лидерите на ЕС подписват „Декларация за Западните Балкани“ в която обаче липсва дата за потенциалното следващо разширяване към държавите от региона. В допълнителния анекс, наречен „Приоритетна програма от София“, се набелязват конкретни стъпки и цели в подготовката за членство. Въпреки твърде общия текст на „Декларацията“ (изпълнен основно с приветствия, потвърждения и засвидетелстване на подкрепа), в допълнителната част се обръща по-конкретно внимание на ключови секторни политики и теми, като: *върховенство на закона; права на човека и малцинствата; устойчивост; сигурност; сътрудничество за пресичане на миграционните потоци; киберсигурност; добросъседство и регионална стабилност; борба с тероризма; напредък към цифрова икономика* и др. [7].

До края на българското председателство на Съвета се случват още две събития от фундаментална стойност за бъдещото разширяване на ЕС в посока Югоизточна Европа. На 17 юни 2018 г. външните министри на Гърция и Македония – Коздиас и Димитров, подписват т.нар. „Окончателно споразумение за решаване на македонско-гръцкия спор за името и за стратегическо партньорство“, по-известно като „Договор от Преспа“.²⁶ Най-важният негов текст е поместен в т. 3(в) на чл. 1 от Част 1 и се свежда до следното: *„Официалното име на Втората страна ще бъде ‘Република Северна Македония’, което ще представлява конституционно име на Втората страна и ще се използва erga omnes, както е предвидено в това споразумение. Съкратеното име на Втората страна ще бъде ‘Северна Македония’“*.

Общественото мнение се обединява около констатацията, че подписването на Преспанския договор е исторически момент за нашия регион. Показателни са думите на двамата премиери. Според Заев: *„Регионът има вече една нова реалност. (...) Изоляцията не носи приходи за никого“*. Ципрас допълва: *„Това ще бъде категорично затваряне на една глава на различията в региона, (...) който преживя достатъчно страдания“* [5]. Но първоначалното заключение, че с акта на подписването на договора се слага край на про-

²⁶ Вж. **Конечен** договор за решаване на македонско-гръцкият спор за името и за стратегическо партньорство. – В: *Влада* на Република Македонија. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. <https://vlada.mk/node/14958>.

дължаващия повече от 25 години спор за името на югозападната ни съседка, не се оказва вярно докрай. Продължаващите и до днес масови протести и постоянни заплахи към властта от страна на опозицията (а също и от коалиционните партньори в управлението) както в Атина, така и в Скопие, не предвещава успешен завършек на процеса продвустранна ратификация на този фундаментален международен акт. Въпреки че македонската държава напредва значително в процеса на внедряването му във вътрешното законодателство чрез конституционни изменения,²⁷ изходът от ратификационната процедура в гръцкия парламент е с много неизвестни. А оставката на значима фигура от ранга на Н. Кодзиас предвещава трудна, ако не и невъзможна битка за защита на постигнатото в Преспа.²⁸

Второто важно събитие е взетото **решение** от европейските министри по време на последното заседание на Съвета в рамките на българското председателство **за оповестяване на условна дата за започване на преговори за присъединяване към ЕС на Македония и Албания** – през месец юни 2019 г. Двете държави имат срок от една година да работят за покриване на четирите поставени условия, а именно: *да се проведат определени спешни реформи; да се ратифицира и приложи Преспанският договор; да последва положителен доклад на ЕК; и накрая решение на Съвета на ЕС.* Въпреки обявените резерви от страна на Франция, Холандия и Дания подкрепата на германското външно министерство се оказва достатъчна за стартиране на процеса.²⁹

По време на петата среща от т.нар. „Берлински процес“, проведена в Лондон през юли 2018 г., еврокомисарят Хан подава тревожен сигнал относно бъдещата европейска интеграция на държавите от Западните Балкани. Отрицателната оценка на европейските лидери е по отношение на първото представено по-горе условие – необходимостта от реформи за гарантиране на върховенството на закона: *„Признавам, че нашите държави членки стават все по-*

²⁷ Вж. **Во** Собрание уставни измени – фаза два. – В: *Плусинфо.мк*. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. <https://plusinfo.mk/vo-sobranie-ustavni-izmeni-faza-dva/>.

²⁸ Вж. **Външният** министър на Гърция подаде оставка. – В: *Сега*. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. <https://segabg.com/hot/vunshniyat-ministur-na-gurciya-podade-ostavka>.

²⁹ Вж. **ЕС** започва преговори с Албания и Македония през юни догодина, но при условия. – В: *Mediapool.bg*. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. <https://www.mediapool.bg/es-zapochva-pregovori-s-albaniya-i-makedoniya-prez-yuni-dogodina-no-pri-usloviya-news280770.html>.

нетърпеливи по този въпрос, защото виждат, че това е от ключово значение – борбата срещу корупцията, медийната реформа и независимостта на съдебната система. (...) Приемането на държави, като Албания, Сърбия, Македония, Черна гора и Косово, в ЕС представлява шанс да се изнася стабилност към региона, а алтернативата на статуквото просто ще доведе до внос на нестабилност в ЕС³⁰.

* * *

През последните две години процесът на интеграция на Западните Балкани бе събуден от обхваналата го преди това летаргия. Неговата динамика е различна в зависимост от международната обстановка, и най-вече от взаимодействието между шестте. Ако в началото на този своеобразен „интеграционен ренесанс“ превес взема оптимизмът и се наблюдава относително единодушие във връзка с близките перспективи пред бъдещите членки на НАТО и ЕС, то във втората фаза прави впечатление частично отдръпване на западните партньори. Моментът съвпада с началото на българското председателство на Съвета на министрите. През тази половин година до голяма степен е възвърната вярата в значимостта на интеграцията на региона. През шестте месеца след това се оформя своеобразен трети етап – време на диференциран подход към кандидатите за членство. Докато в началото с добри стартови позиции разполагат единствено Македония и Черна гора, към ден днешен по една или друга причина към тях е зачислена и Албания (която в началото е приемана като слабоперспективна, с реален шанс за членство чак към средата на XXI век). В сегашната ситуация Тирана и Подгорица могат да довършат докрай започнатото с приемането им в НАТО, а Македония да реализира и двете интеграционни цели в точно дефинируем исторически момент – до 2025 г.

По друг начин стоят перспективите на останалите държави от региона. Въпреки нелошите показатели на Сърбия непрекъснато съществуващите и нови потенциални конфликтни точки с Косово играят ролята на възпиращ фактор. Времевият хоризонт пред

³⁰ Вж. В Лондон лидери от Западните Балкани ще търсят начини да ускорят евроинтеграцията. – В: *Дневник.бг*. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. https://www.dnevnik.bg/sviat/2018/07/10/3240977_v_london_lideri_ot_zapadnite_balkani_shte_tursia_t/; ЕС става все по-нетърпелив заради нежеланието на Западните Балкани да направят реформи. – В: Пак там. https://www.dnevnik.bg/evropa/2018/07/11/3280159_es_stava_vse_po-neturpeliv_zaradi_nejelanieto_na/.

тези две държави е много напред в бъдещето, но поне интеграцията е (донякъде) възможна – особено що се отнася до сръбското членство в Общността. За разлика от тях в сегашния си вид държавата Босна и Херцеговина не разполага с каквито и да е основания и не би мигла да защитава претенции за бъдещо членство въпреки мнението на някои държавни лидери от Сараево. Нека все пак припомним, че независимо от сегашната си позиция и шестте държави се намират в (почти) едно и също положение, що се отнася до крайния резултат.

Подходящ завършек на настоящия анализ са думите на македонския външен министър Димитров, който успява да представи най-точно същността на стремежа към интеграция на Западните Балкани от гледна точка на техните държавни лидери и във връзка с някои трудни за обяснение на западните политици действия: *„Крайната цел е да бъдем европейска демокрация, но е крайно време нашият регион да поеме отговорност. Не разполагаме с лукса да изпуснем златната възможност. (...) Може би тези, които са вътре, забравят колко студено е навън“*³¹.

Литература

1. **Богданова, М.** Първият влак от Белград не стигна до Косово. – В: *Факти*. [онлайн]. [прегледан 24.03.2018 г.]. <https://fakti.bg/world/219520-parviat-vlak-ot-belgrad-ne-stigna-do-kosovo>.

2. **Винаров, И.** (2017) Перспективите пред интеграцията на Република Македония. – В: *Политически хоризонти*. Год. I, бр. 4, септември 2017 г. София: Център за исторически и политологически изследвания, с. 111 – 132.

3. **Гергов, И.** (2017). От аутсайдер в основен приоритет – израстването на Балканите. – В: *Bloomberg TV Bulgaria*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <http://www.bloombergtv.bg/svetat-e-biznes/2017-11-16/ot-autsayder-v-osnoven-prioritet-izrastvaneto-na-balkanite>.

4. **Гергов, И.** ЕК: Приветстваме фокуса на България върху Западните Балкани. – В: *Bloomberg TV Bulgaria*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <http://www.bloombergtv.bg/svetat-e-biznes/2017-11-16/ek-privetstvame-fokusa-na-balgariya-varhu-zapadnite-balkani>.

5. **Димитрова, Т.** Исторически акт: Гърция и Македония подписаха договора за името. – В: *Nova.bg*. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. <https://nova.bg/news/view/2018/06/17/219079/исторически-акт-гърция-и-македония-подписаха-договора-за-името-видеоснимки>.

³¹ Пак там.

6. **Йорданова, В.** (2017). Акцентът в председателството ни – Западните Балкани. – В: *Dnes.bg*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <https://www.dnes.bg/eu/2017/05/19/rodniiat-akcent-v-predsedatelstvoto-ni-zapadnite-balkani.341629>

7. **Младенова, М.** ЕС даде старт от София на програмата за Западните Балкани. – В: *OffNews*. [онлайн]. [прегледан 5.12.2018 г.]. <https://offnews.bg/politika/es-dade-start-ot-sofia-na-programata-za-zapadnite-balkani-palniat-tek-680841.html>.

8. **Скрински, Р.** Новата стратегия на САЩ за Балканите: Постоянно военно присъствие. – В: *Actualno.com*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. https://www.actualno.com/analysis/novata-strategija-na-sasht-za-balkanite-postojanno-voenno-prisystvie-news_646713.html.

9. **Станев, И.** На опашката поне още десет години. – В: *Капитал*, год. XXVII, бр. 6, 9 – 15. II. 2018 г. София: Икономедиа, с. 22.

10. **Станчева, В.** България да е „адвокатът“ на Босна и Херцеговина по пътя ѝ към ЕС, иска Младен Иванич. – В: *News.bg*. [онлайн]. [прегледан 9.12.2017 г.]. <https://news.bg/politics/balgariya-da-e-advokat-na-bosna-i-hertsegovina-po-patya-i-kam-es-iska-mladen-ivanich.html>.

11. **Съвет** за регионално сътрудничество. Сътрудничество, европейска и евро-атлантическа интеграция в Югоизточна Европа. – В: *Брошура* на Съвета за регионална сътрудничество, 2008. Сараево: Секретариат на СРС, с. 1 – 4.

12. **Съвет** за регионално сътрудничество наследява Пакта за стабилност. – В: *DarikNews*. [онлайн]. [прегледан 30.11.2017 г.]. <https://dariknews.bg/novini/bylgariia/syvet-za-regionalno-sytrudnichestvo-nasledqva-pakta-za-stabilnost-228675>.

13. **Цачевски, В.** България и Балканите в началото на XXI век. По пътя на европеизацията. София: Изток – Запад, 2011, с. 403 – 407.

14. **Bohmelt, T., T. Freyburg.** (2017). Forecasting Candidate States' Compliance with EU Accession Rules, 2017-2050. – In: *Journal of European Public Policy*, No. 6, 2017, London: Taylor and Francis Group, 42 p.

15. **De Munter, A.** (2017). Западните балкани. – В: *Справочник* на Европейския съюз, № 3, 2017. Страсбург: Европейски парламент, с. 5.

16. **De Munter, A.** (2018). Западните балкани. – В: *Справочник* на Европейския съюз, № 10, 2018. Страсбург: Европейски парламент, с. 6.

17. **Morgan, S.** (2017). Most EU hopefuls might not be ready to join before 2050. Study finds. – In: *EUROACTIV.com*. [online]. [reviewed 30.11.2017]. <https://www.euractiv.com/section/enlargement/news/most-eu-hopefuls-might-not-be-ready-to-join-before-2050-study-finds/>.